

۷ راهکار برای جلوگیری از رد اعتبار مقالات علمی

علی حاجی شمسایی - محمدرضا حسارکی
اعضای دبیرخانه هیات موسس دانشگاه آزاد اسلامی

اولین مفهومی که در فرآیند چاپ مقالات و آثار علمی در کانون توجه هر نویسنده و پژوهشگری قرار می‌گیرد، مفهوم سرقت علمی است. اگرچه این مفهوم از بدیهی‌ترین و مهم‌ترین مفاهیم در تولید آثار علمی به‌شمار می‌رود اما علاوه بر سرقت علمی، دلایل متعدد دیگری نیز وجود دارند که مصداق سوء رفتار و تخلفات نویسندگان هستند، به طوری که مقالات حتی پس از سال‌ها چاپ و انتشار در نشریات بین‌المللی، ابطل و سلب اعتبار یا اصطلاحاً ریتکشن می‌شود.

در اکثر موارد وجود بهره‌گیری از انواع نرم افزارهای تشخیص سوء رفتار و تخلفات پژوهشی در رابطه با انتشار مقالات و حساسیت صاحبان مجلات، داوران و ناشران، بازممکن است اثری که دارای نوعی از سوء رفتار پژوهشی است، منتشر شود و در دسترس دیگران قرار بگیرد. احتمال دارد تخلفات یک پژوهش تا بد هم فاش نشود اما گاهی پس از انتشار یک اثر مشخص می‌شود که آن اثر صلاحیت انتشار را نداشته و مسجل می‌شود که نوعی اشتباه یا سوء رفتار پژوهشی در آن صورت گرفته است. در این صورت باید به خوانندگان و جامعه علمی اطلاع داد که چنین اشتباه یا سوء رفتاری در اثر مذکور رخ داده است. این اطلاع‌رسانی سوء رفتار یا اشتباه در یک اثر پس از انتشار مقاله را بازنس‌گیری، سلب اعتبار یا ریتکشن می‌گویند. در بعضی پژوهش‌ها، مثل تأثیر یک دارو بر یک بیماری، اگر این اطلاع‌رسانی صورت نگیرد صدمات کوتاه مدت و بلندمدتی به جامعه وارد می‌شود که چیران ناپذیر است. بنابراین هنگامی که برای صاحبان مجلات و سردبیران ثابت شود که مقاله‌ای دارای تخلفات پژوهشی از جمله سرقت علمی، جعل، تحریف، انتشار مجدد، گزارش‌های غیر اخلاقی و نادرست ... است، با یک اطلاعیه این را به اطلاع خوانندگان می‌رسانند. کمیته اخلاق بین‌المللی نشر بیان می‌کند هدف اصلی این‌گونه سلب اعتبارها «این است که به جای تنبیه نویسندگان خاطی، متون اصلاح شوند و از درستی و صحت آنها اطمینان حاصل شود».

جالب است که تاکنون مجلات داخلی مقاله‌ای را بعد از چاپ سلب اعتبار نکرده‌اند و به نظر می‌رسد مجلات داخلی مکانیسمی برای ابطل یا سلب اعتبار مقاله بعد از چاپ ندارند. اینکه مجلات داخلی مکانیسمی برای سلب اعتبار مقاله ندارند، معنی‌اش این نیست که هیچ‌گونه تخلفی در نشریات داخلی وجود ندارد، بلکه بیشتر به معنی کم‌توجهی به ابعاد مختلف تقلب و تخلف در حوزه پژوهش است. البته در مواردی که بعد از چاپ مشخص شود مقاله سرقت علمی بوده یا موارد مشابه آن، به صورت موردی یا نویسنده یا نویسندگان برخورد می‌شود.

با توجه به اهمیت موضوع، افزایش رو به رشد مقالات سلب اعتبار شده در سال‌های آتی و همچنین اثرات منفی و لطمات چیران‌ناپذیری که این نوع مقالات بر اعتبار بین‌المللی نویسندگان و به ویژه دانشگاه آزاد اسلامی خواهد داشت، در این گزارش تلاش شده ابتدا مفهوم سلب اعتبار مقالات بعد از انتشار تبیین و در ادامه دلایل، شواهد و پیامدهای آن بررسی و راهکارهای پیشنهادی ارائه شود.

سرنوشت مقالات سلب اعتبارشده چگونه خواهد شد؟

معمولاً در دو صورت مقاله ابطل می‌شود؛ اولین حالت زمانی است که مقاله توسط نویسنده (یا نویسندگان) بازنس‌گیری^۱ مقاله می‌شود. در بازنس‌گیری توسط نویسنده، مقاله کلاً حذف و از سایت مجله برداشته می‌شود و مقاله وارد مرحله بعدی نمی‌شود. اما در حالت دوم، وقتی مقاله توسط سردبیر مجله ابطل می‌شود روی آن باید علامت هشدار Retracted درج و دلایل سلب اعتبار مقاله نیز بیان شود. علاوه بر آن مقاله ابطل شده نباید از دسترس عموم خارج شود، بلکه باید در وسایط مجله باقی بماند به این شرط که قویاً در آن ابطل مقاله برجسته شده باشد و در معرض دید همگان باقی بماند. اینجاست که اعتبار بین‌المللی نویسندگان و وابستگی سازمانی آنها خدشه دار و حتی سلب می‌شود. بنابر اعلام کمیته اخلاق در نشر، هر مقاله‌ای که سلب اعتبار می‌شود، مجله موظف است خوانندگان مقاله را از این آگاه سازد که مقاله باطل شده است:

- الف) سلب اعتبار مقاله در همه نسخه‌ها و تمام مکان‌هایی مشخص گردد که آن مقاله نمایه شده است.
- ب) هشدار ابطل مقاله به وضوح و آشکارا چه در بخش عنوان مقاله و چه

- ج) ابطل مقاله سریعاً باید اطلاع‌رسانی شود تا دیگر پژوهشگران از آن استفاده نکنند.
- د) مقاله سلب اعتبار شده باید به صورت آزاد در دسترس عموم قرار داده شود، نه فقط به افرادی که مشترک هستند.
- و) سردبیر باید به طور واضح اعلام کند که چه کسی مقاله را ابطل کرده است. اگر نویسندگان این کار را کرده‌اند باید نام نویسندگان و اگر سردبیر این کار را کرده باید نوشته شود توسط سردبیر مجله ابطل شده است.

۶ پیامد سلب اعتبار مقالات

موضوع سلب اعتبار مقاله پس از انتشار، اثرات منفی زیادی برای اعتبار نویسندگان و سازمانی که با آن همکاری دارند (وابستگی سازمانی) خواهد داشت معمولاً بدترین حالت رد مقاله است، چون بعد از چاپ و انتشار مقاله اصطلاحاً سلب اعتبار رخ می‌دهد و پیامدهای زیر را به همراه دارد:

- کاهش اعتبار حرفه‌ای و اعتماد به نتایج تحقیقاتی پژوهشگرانی که مقاله یا مقاله‌هایشان سلب اعتبار شده است.
- سلب اعتبار و شهرت علمی محقق و سازمان وابسته و همچنین قابلیت شک و سوء ظن در مقالات دیگر پژوهشگر خاص یا پژوهشگرانی با وابستگی سازمانی مشابه در مجلات علمی دیگر افزایش می‌یابد.
- جریمه‌های مالی یا افزایش هزینه‌های پژوهشی برای تکرار آزمایش‌ها و تحقیقات صورت گرفته در مقاله را به دنبال دارد.
- پیامدهای حقوقی برای نویسنده و نویسندگان در پی دارد.
- نویسنده یا نویسندگانی که مقاله یا مقالات آنها ابطل شده است فرصت‌های ارائه مقالات جدید به مجلات علمی را از دست خواهند داد.
- ممکن است جنبه‌های تنبیهی و حتی تعلیق و از دست دادن شغل را برای نویسنده و نویسندگان به همراه داشته باشد.

مساله مقالات رد شده چگونه حل می‌شود؟

الف) دانشگاهها

- با وجود تمهیدات و اقداماتی که در موضوع مرجعیت علمی و تولید آثار اصیل و با کیفیت در دانشگاه‌های ایران اتخاذ و انجام شده است اما در برخی موارد پژوهشگران به ویژه دانشجویان تحصیلات تکمیلی به دلایل مختلف به سمت سوء رفتارهای پژوهشی سوق یافته‌اند. در بسیاری از موارد نیز مساله مهم ناشی از عدم آگاهی اساتید و به ویژه دانشجویان است، بنابراین در این زمینه لازم است دانشگاه‌ها برای جلوگیری و پیشگیری از سوء رفتارهای پژوهشی نسبت به ایجاد راهکارهای روشنگرانه، اطلاع‌رسانی، آگاهی بخشی، آموزش، توانمندسازی و در مواقع لزوم بازدارنده و حتی تنبیهی برای نویسندگان اقدامات لازم را انجام دهند.
- برای آگاهی و آشنایی نویسندگان می‌توان از دستورالعمل کمیته بین‌المللی اخلاق نشر (COPE)، دستورالعمل فن و استانداردهای نشریات و کنفرانس‌های سازمان IEEE و سایر خط‌مشی‌ها و استانداردها، کارگاه‌های آموزشی، تدوین یا بازنگری آیین‌نامه، بخشنامه و... استفاده کرد.

ب) نویسندگان و پژوهشگران

- تعهد به انجام کار پژوهشی اخلاقی و قانونمند در تمام مراحل، از جمله جمع‌آوری، ورود، پایش و تحلیل داده‌ها، نتایج دقیق، و...
- استفاده از منابع معتبر (هنگام انجام تحقیقات و نوشتن مقاله، بهتر است به مقالات چاپ شده در مجلات علمی معتبر استناد شود.)
- بازبینی چندباره نمودارها، جداول و متن مقاله قبل از ارسال برای مجله
- استفاده از ابزارهای آماری مناسب، گرفتن مشاوره علمی و آماری از متخصصان رشته‌های مختلف
- بررسی دقیق سهم نویسندگان مقاله در آثار تولید شده
- آشنایی و توجه به دلایل متعدد سلب اعتبار مقاله و رعایت استانداردهای لازم.

- Retraction
- COPE (Committee on Publication Ethics)
- Withdraw

۲۷ دلیل برای رد اعتبار یک مقاله

اگر مجله تشخیص دهد که یکی از موارد زیر رخ داده است، آنگاه مقاله بعد از چاپ ابطل می‌شود:

۱	تقص خط‌مشی مجله توسط نویسندگان
۲	نگرانی‌ها/ مسائل مربوط به داده‌ها
۳	تکراری بودن تصویر
۴	تکراری بودن مقاله
۵	اظهارات مجله، ناشر، شرکت، موسسه، نهاد دولتی یا نویسنده، درمورد نویسنده‌ای که مرتکب سوء رفتار شده است
۶	نتایج غیرقابل اعتماد
۷	اشتباه در داده‌ها، چه در ورود و جمع‌آوری داده‌ها و چه در شناسایی آنها
۸	جعل/ تحریف داده‌ها
۹	سرقت علمی/ ایده مقاله
۱۰	کشف سوء رفتار بعد از انجام پژوهش توسط سازمان، شرکت یا نهادهای دولتی
۱۱	داوری جعلی
۱۲	دستکاری تصاویر
۱۳	خطا در نتایج یا استنتاج‌ها
۱۴	خطا در تصویر
۱۵	خطا در تحلیل
۱۶	خطا در روش‌ها
۱۷	بازنس‌گیری (توسط نویسنده)
۱۸	سلب اعتبار بر اساس نتایج بررسی شخص، شرکت یا موسسه درمورد وابستگی سازمانی یک یا همه نویسندگان
۱۹	نگرانی‌ها/ مسائل مربوط به نتایج
۲۰	نگرانی‌ها/ مسائل مربوط به تصویر
۲۱	داده‌های غیرقابل اعتماد/ دستکاری داده
۲۲	سرقت علمی متن
۲۳	سلب اعتبار بر اساس نتایج بررسی شخص، شرکت یا موسسه درمورد وابستگی سازمانی یک یا همه نویسندگان
۲۴	اختلافات مربوط به حق نویسندگان یا حق التألیف
۲۵	قابل تکرار نبودن نتایج
۲۶	خوداستنادی
۲۷	ایراد روش‌شناختی

منابع:

- حمید پور افشین، عظیم‌پور هاشم و میربیات شکیلا (۱۳۹۱). تحلیلی بر روند سلب اعتبار مدارک علمی نمایه‌شده در پایگاه اطلاعاتی وی‌آر‌آی‌سیس طی سال‌های ۲۰۰۰-۲۰۰۶. مجله علم‌سنجی کانسپن، ۹(۱): ۸۲-۹۷.

- عباسیان زهرو و رحیب‌زاده عصارها میرحسین (۱۳۹۵). سلب اعتبار مقالات منتشرشده در نشریات. دسترس‌پذیر: <http://www.samimnoor.ir/View/ArticleView?Itemid=47>

- قری علی و فهیمی‌فر سپیده (۱۳۹۹). ابعاد و الگوهای همکاری آثار سلب اعتبارشده به عنوان مصداق سوء رفتار پژوهشی در سطح بین‌المللی و ایران. پژوهش‌نامه علم‌سنجی، ۶: شماره ۱، بهار و تابستان، صص ۱۷۲-۱۹۴.

- مرادی شیدا، چنین‌المیرا و کافمی حمید (۱۳۹۶). مطالعه تطبیقی سوء رفتار علمی در جهان. مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات ۲۸ (۲): صص ۴۲-۷۵.

- COPE Council. COPE Retraction guidelines — English. <https://doi.org/10.24313/cope.2019.1.4>

-Ghorbi A, Fahimifar S. Aspects and Collaboration Patterns of Retracted Papers as Evidence of Research Misconduct in Iran and Foreign countries. Scientometrics Research Journal. 2020

IEEE. https://eps.ieee.org/images/files/mc-ieee_author_guide_interactive.pdf

اسلامی واحد ساوه مفقود گردیده و فاقد اعتبار است. از یابنده تقاضا می‌شود گواهی‌نامه مذکور را به آدرس: استان مرکزی- ساوه- کیلومتر ۴ جاده نورعلیبیگ- شهرک دانشگاهی خاتم‌الأنبیاء (ص) دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساوه به صندوق پستی ۳۹۱۸۷-۳۶۶ ارسال نماید.

مدرک موقت: زهرا اصغرزاده فرزند اصغر دارای شناسنامه به شماره: ۵۳ صادره کرج رشته: کارشناسی مدیریت آموزشی صادره از دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساوه مفقود گردیده و فاقد اعتبار است. از یابنده تقاضا می‌شود گواهی‌نامه مذکور را به آدرس: استان مرکزی- ساوه- کیلومتر ۴ جاده نورعلیبیگ- شهرک دانشگاهی خاتم‌الأنبیاء (ص) دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساوه به صندوق پستی ۳۹۱۸۷-۳۶۶ ارسال نماید.

مدرک موقت: عرفان نجاتی خسریگی فرزند: رضا دارای شناسنامه به شماره: ۰۸۹۰۴۱۸۹۷۷ صادره از کاشمر رشته: مهندسی عمران صادره از دانشگاه آزاد اسلامی واحد کاشمر مفقود گردیده و فاقد اعتبار است. از یابنده تقاضا می‌شود گواهی‌نامه مذکور را به آدرس: خراسان رضوی شهرستان کاشمر دانشگاه آزاد اسلامی واحد کاشمر به صندوق پستی ارسال نماید. شماره تماس ۰۹۲۶۰۲۹۵۱۱

مدرک موقت: عباس زمانی فرزند جعفر دارای شناسنامه به شماره: ۰۵۹۰۶۶۶۲۵ صادره ساوه رشته: کارشناسی برق صادره از دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساوه مفقود گردیده و فاقد اعتبار است. از یابنده تقاضا می‌شود گواهی‌نامه مذکور را به آدرس: استان مرکزی- ساوه- کیلومتر ۴ جاده نورعلیبیگ- شهرک دانشگاهی خاتم‌الأنبیاء (ص) دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساوه به صندوق پستی ۳۹۱۸۷-۳۶۶ ارسال نماید.

مدرک فارغ‌التحصیلی معصومه بعاجی فرزند کریم به شناسنامه شماره: ۱۷۴۲۵۰۴۶۶۳ صادره از اهواز در مقطع کارشناسی رشته تحصیلی

مدیریت بازرگانی صادره از واحد دانشگاهی اهواز به شماره ۱۵۹۹۱۰۶۰۲۶۷۸ مورخ ۰۷/۰۹/۱۴۰۰ مفقود گردیده است و فاقد اعتبار می‌باشد. از یابنده تقاضا می‌شود اصل مدرک را به دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز به نشانی اهواز فلکه کارگر (فرهنگشهر) خیابان کارگر جنوبی کدپستی ۶۸۸۷۵-۶۱۳۴۹ و صندوق پستی ۱۹۱۵ ارسال نمایید.

برگ سبز خودرو سواری سیستم: پژو تیپ: PARS XU۷ رنگ: سفید روغنی مدل: ۱۳۹۳ به شماره انتظامی ایران ۴۷۹/ ۸۴ ص ۷۱ شماره شاسی: NAAN۰۱CA۶EH۱۵۷۷۵۱ شماره موتور: ۱۲۴K۰۵۴۷۶۲۸ به مالکیت خانم دنیا چوبین به کدملی ۳۳۹۲۵۹۳۵۶۷ مفقود گردیده و از درجه اعتبار ساقط می‌باشد.

سند کمپانی خودرو پژو ۲۰۶ مدل ۸۸ به رنگ نقره‌ای متالیک به شماره موتور ۱۳۳۸۸۰۰۰۶۰۲ و به شماره شاسی NAAP۴۱FD۹۹J۲۵۹۱۷۱ موتور ۲۰۶ و به شماره پلاک ۱۴-۳۹۱- ۶۸ به نام خاتون امیری مفقود و از درجه اعتبار ساقط می‌باشد.

برگ سبز خودرو وانت دوکابین مدل ۹۶ به رنگ سفید به شماره موتور ZG۲۴۵۰۱۳۶ و به شماره شاسی ۷۵۸۱۰۰۷۵۸۱ NAPDB۴P۲۷H۱۰۰ صادره از دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساوه به شماره پلاک ۱۴- ۳۶۷- ۵۸ به نام مجیده مزروع اصل مفقود و از درجه اعتبار ساقط می‌باشد.

برگ سبز خودرو کامیون کشنده ولوو تیپ الف ۱۲ مدل ۷۲ به رنگ سفید به شماره موتور ۰۱۶۱۳۵ و به شماره شاسی ۸۰۹۹۷۲ و به شماره پلاک ۲۴- ۲۷۳ ع ۵۲ به نام جبار مرضی مفقود و از درجه اعتبار ساقط می‌باشد.

فرهنگیچگان

صدای نخبگان نگاه جوانان FARHIKHTEGAN

سازمان آگهی‌های روزنامه
تلفن وفکس:
۰۲۱) ۶۲۹۹۹۴۹۵
ایمیل: a۶۳۴۸۰۱۸@gmail.com
WWW.FDN.IR
FARHIKHTEGANDAILY

کانون تبلیغاتی سیهر جوان ۰۹۳۹۸۸۸۸۶۹۹ مجری انحصاری تبلیغات محیطی دانشگاه آزاد اسلامی